

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ
КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ, ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦІЄЮ

**ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ
В РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ
«НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ
(LIFE LONG LEARNING)»:
НАУКА, ОСВІТА, ПРАКТИКА**

**МАТЕРІАЛИ ІV НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ, ЯКА ПРИСВЯЧЕНА
ПАМ'ЯТІ ПРОФ. ТОЛОЧКО ВАЛЕНТИНА МИХАЙЛОВИЧА**

21 листопада 2025 року

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФАРМАКОЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Бондарєв Є. В., Ткачова О. В.

Кафедра клінічної фармакології

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Національного фармацевтичного університету

м. Харків, Україна

clinpharmacol_ipksph@nuph.edu.ua

Вступ. Фармакоекономіка як наука про раціональне використання обмежених ресурсів охорони здоров'я набуває особливої актуальності в Україні в умовах триваючих воєнних дій, економічних викликів та реформування системи охорони здоров'я. За оцінками міжнародних фінансових організацій, у 2024 році зростання валового внутрішнього продукту України становило 3,2–3,6%, що створює як нові можливості, так і обмеження для фармацевтичної галузі. Водночас інфляція на рівні 12% та зміна структури населення внаслідок міграційних процесів суттєво впливають на доступність лікарських засобів та ефективність використання бюджетних коштів у системі охорони здоров'я [1].

Український фармацевтичний ринок демонструє стійке зростання: за підсумками 2024 року загальні обсяги аптечного продажу досягли 194,7 млрд грн (зростання на 19% порівняно з 2023 роком). Особливої уваги заслуговує розвиток програми реімбурсації «Доступні ліки», яка з 2017 року поступово розширюється та охоплює дедалі більше нозологій і лікарських засобів. Станом на 2025 рік програма включає понад 705 найменувань препаратів для лікування серцево-судинних захворювань, цукрового діабету, бронхіальної астми, психічних розладів та інших соціально значущих захворювань [2].

В умовах обмежених ресурсів системи охорони здоров'я виникає гостра потреба у застосуванні фармакоекономічних методів аналізу для оптимізації витрат та забезпечення максимальної ефективності медичної допомоги.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є комплексний аналіз сучасних тенденцій розвитку фармакоелекономіки в Україні, визначення ключових фармакоелекономічних інструментів, що застосовуються у вітчизняній практиці, оцінка ефективності програми реімбурсації лікарських засобів, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення фармакоелекономічних підходів у системі охорони здоров'я України з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки функціонування національного фармацевтичного ринку.

Методи дослідження. Дослідження проводилось на базі кафедри клінічної фармакології Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету протягом 2024–2025 років. Використано комплекс методів наукового пізнання:

Аналітичний метод застосовувався для вивчення статистичних даних фармацевтичного ринку України за період 2020–2024 років на основі інформаційно-аналітичної системи «PharmXplorer» компанії Proxima Research, офіційних даних Міністерства охорони здоров'я України, Національної служби здоров'я України та Державної служби статистики.

Порівняльний аналіз використовувався для зіставлення показників розвитку фармацевтичного ринку України з аналогічними показниками країн Європейського Союзу та Східної Європи.

Контент-аналіз нормативно-правової бази здійснювався з метою оцінки законодавчого забезпечення фармакоелекономічної діяльності в Україні.

Фармакоелекономічний аналіз включав: аналіз «витрати-ефективність», аналіз «витрати-корисність» з розрахунком показників QALY, аналіз впливу на бюджет для визначення фінансових наслідків впровадження нових лікарських засобів.

Систематичний огляд літератури здійснювався з використанням міжнародних баз даних PubMed, Scopus, Web of Science, Cochrane Library за період 2020–2025 років.

Результати дослідження.

1. Динаміка фармацевтичного ринку. За результатами аналізу аналітичної системи «PharmXplorer» проєкту Market Audit України компанії «Proxima Research» встановлено, що у 2024 році обсяги аптечного продажу товарів «аптечного кошика» досягли 194,7 млрд грн, що на 19% більше порівняно з 2023 роком. У доларовому еквіваленті зростання становило 8% (до 4,8 млрд доларів США). [3]. Роздрібний продаж лікарських засобів досяг 153,1 млрд грн, що на 17,8% більше, ніж у 2023 р. У доларовому еквіваленті обсяг реалізації становив 3,8 млрд дол., а темпи зростання сягнули 7,3%. Водночас у натуральному вираженні зафіксовано зменшення обсягів на 0,9% (до 841,1 млн упаковок), що свідчить про переважання інфляційного фактору (вплив цін оцінюється у 13%) над збільшенням фізичного споживання препаратів. Середньозважена вартість однієї упаковки лікарського засобу зросла на 17,7% та становила 182,3 грн. Частка рецептурних препаратів продовжує зростати, досягаючи у 2024 році 63,2% у грошовому вираженні [3].

2. Структурні зміни на ринку. Аналіз структури аптечного продажу свідчить про збільшення частки вітчизняних лікарських засобів у грошовому вираженні з 36,8% у 2023 році до 38,1% у 2024 році. Лідерами вітчизняного ринку є компанії «Фармак», «Дарниця» та «Київський вітамінний завод», частка яких у сукупності становить понад 20% загального обсягу ринку. Водночас зростає сегмент дієтичних добавок, які у 2024 році продемонстрували найвищі темпи зростання (28% у грошовому вираженні), займаючи 11,2% ринку у вартісному вираженні. За групами АТС-класифікації найбільші обсяги продажу припадають на препарати для лікування серцево-судинних захворювань (група С) та нервової системи (група N) [4].

3. Розвиток програми реімбурсації «Доступні ліки». З моменту запровадження програми у 2017 році спостерігається поступове її розширення. Станом на вересень 2025 року перелік реімбурсованих лікарських засобів включає 705 найменувань (у 2017 році було 282), що охоплюють такі нозології: серцево-судинні та цереброваскулярні захворювання; цукровий діабет;

бронхіальна астма; психічні та поведінкові розлади; епілепсія; паркінсонізм; розсіяний склероз; гіперплазія передміхурової залози; захворювання щитоподібної залози; профілактика та лікування у вагітних і породіль. Обсяг бюджетних видатків на програму реімбурсації у 2024 році становив близько 8,2 млрд грн, що на 23% більше порівняно з попереднім роком. За період функціонування програми нею скористалися понад 12 млн пацієнтів, виписано понад 85 млн електронних рецептів [5].

4. Застосування фармакоекономічних методів. Дослідження виявило, що в Україні частково впроваджено ряд фармакоекономічних інструментів: референтне ціноутворення, бюджетування, часткова співплата пацієнтами, заміщення генериками. Водночас систематична оцінка медичних технологій (НТА) в Україні перебуває на початковому етапі впровадження. Відсутня єдина методологія проведення фармакоекономічного аналізу, обмежена кількість досліджень за методом «витрати-ефективність» вітчизняних лікарських засобів, недостатньо розвинена практика договорів керованого доступу [6, 7].

5. Порівняння з міжнародним досвідом. За даними дослідження IQVIA (2020), витрати на охорону здоров'я в Україні становлять близько \$71 на душу населення на рік, що у 3,6 рази менше, ніж в Естонії (\$258) та у 7,2 рази менше, ніж у Швеції (\$509). Частка державного фінансування охорони здоров'я в Україні становить близько 50%, тоді як у країнах ЄС цей показник перевищує 70–80% [10]. Середній термін затримки доступу пацієнтів до інноваційних лікарських засобів після отримання реєстраційного посвідчення в ЄС в Україні становить 850–1200 днів, що значно перевищує показники країн Західної Європи (180–360 днів). Показник доступності інноваційних препаратів в Україні становить близько 42%, порівняно з 85–95% у країнах Західної Європи [8].

6. Прогнози розвитку. Згідно з прогнозами Національного банку України та міжнародних фінансових організацій, у 2025 році очікується зростання реального ВВП на рівні 2,5–3,6%. За оцінками експертів фармацевтичного ринку, обсяги аптечного продажу лікарських засобів у 2025 році зростуть на 16,1% у грошовому вираженні. Планується подальше розширення програми реімбурсації, зокрема включення препаратів для лікування онкологічних

захворювань, рідкісних (орфанних) захворювань, а також вакцин. Очікується запровадження елементів оцінювання медичних технологій при прийнятті рішень про включення нових лікарських засобів до програми реімбурсації [9].

7. Виявлені проблеми. До основних бар'єрів для розвитку фармакоеконіміки в Україні можна віднести:

- відсутність законодавчо закріпленої обов'язковості проведення фармакоеконімічного аналізу при прийнятті рішень про закупівлю та реімбурсацію лікарських засобів;
- дефіцит кваліфікованих спеціалістів у галузі фармакоеконіміки та оцінки медичних технологій;
- обмежена кількість локальних фармакоеконімічних досліджень;
- недостатнє фінансування наукових досліджень у цій галузі;
- складність адаптації міжнародних методик фармакоеконімічного аналізу до українських реалій;
- фрагментарність електронних баз даних щодо споживання лікарських засобів.

Висновки.

1. Фармацевтичний ринок України демонструє стійке зростання у грошовому вираженні (17,8% у 2024 році), проте у натуральному вираженні спостерігається стагнація, зумовлена демографічними факторами та інфляційними процесами. Основним драйвером зростання ринку є підвищення цін на лікарські засоби (вплив оцінюється у 13%), що корелює з рівнем інфляції в країні.

2. Програма реімбурсації «Доступні ліки» є ключовим інструментом фармакоеконімічної політики держави, який забезпечує доступність базових лікарських засобів для соціально вразливих категорій населення. Поступове розширення програми (з 282 найменувань у 2017 році до 705 у 2025 році) свідчить про позитивну динаміку розвитку державної реімбурсації в Україні.

3. В Україні частково впроваджено базові фармакоеконімічні інструменти (референтне ціноутворення, бюджетування, заміщення генериками), проте відсутня системна практика оцінки медичних технологій (НТА), що є стандартом у країнах ЄС. Для підвищення ефективності використання

обмежених ресурсів охорони здоров'я необхідне впровадження обов'язкового фармакоеконічного аналізу при прийнятті рішень про закупівлю та реімбурсацію лікарських засобів.

4. Порівняльний аналіз з міжнародним досвідом виявляє суттєве відставання України за показниками витрат на охорону здоров'я на душу населення (у 3,6–7,2 рази менше порівняно з країнами ЄС), частки державного фінансування (50% проти 70–80% у ЄС) та доступності інноваційних лікарських засобів (42% проти 85–95%).

5. Перспективними напрямками розвитку фармакоеконіки в Україні є: законодавче закріплення обов'язковості проведення оцінки медичних технологій; впровадження в практику національних методичних рекомендацій з проведення фармакоеконічних досліджень; впровадження договорів керованого доступу для інноваційних лікарських засобів; розбудова системи електронного моніторингу споживання лікарських засобів; підготовка кваліфікованих спеціалістів у галузі фармакоеконіки; активізація проведення локальних фармакоеконічних досліджень.

6. Впровадження сучасних фармакоеконічних підходів в Україні дозволить оптимізувати використання бюджетних коштів, забезпечити доступність ефективних лікарських засобів для населення, підвищити якість медичної допомоги та наблизити вітчизняну систему охорони здоров'я до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Макроеконічний дайджест України (липень 2024 року). – Режим доступу: <https://uifuture.org/dajdzhesty/dajdzhest-july>
2. Міністерство охорони здоров'я України. Оновлено перелік «Доступних ліків» – тепер у списку 705 найменувань та нові напрями. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/uk/onovleno-perelik-dostupnih-likiv-teper-u-spisku-705-najmenuvan-ta-novi-napryami>
3. Proxima Research International. Аналітична система PharmXplorer: Тенденції розвитку фармацевтичного ринку у 2025 р. – Режим доступу:

<https://proximaresearch.com/ua/ua/novini/perspektyvy-rozvytku-farmaczevtychnogo-rynku-2025>

4. Маранчак М. Українці за рік купили ліків і дієтичних добавок на 195 млрд грн. – Режим доступу: <https://forbes.ua/news/ukraintsi-za-rik-kupili-likiv-i-dietichnikh-dobavok-na-195-mlrd-grn-03022025-26827>

5. Кірсанов Д. Програма реімбурсації: результати реалізації за підсумками 9 міс 2024 р. Щотижневик Аптека. № 44 (1465) 11 Листопада 2024 р. – Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/706580>

6. Оцінка медичних технологій: від теорії до практики математичного моделювання : навч. посіб. / С. О. Соловійов, Н. А. Білоусова, В. В. Трохимчук. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2024. – 140 с.

7. Iakovlieva L. V., Gerasymova O. O., Tkachova O. V., Mishchenko O. Ia. Pharmacoeconomics: a teaching manual / edited by L. V. Iakovlieva. – 2nd ed., revised and supplemented – Kharkiv: National University of Pharmacy, 2023. – 154 p. (Electronic resource).

8. IQVIA Institute for Human Data Science. *The Global Use of Medicines: Outlook to 2028*. – Durham, NC: IQVIA, 2024. – Режим доступу: <https://www.iqvia.com/insights/the-iqvia-institute/reports-and-publications/reports/the-global-use-of-medicines-2024-outlook-to-2028>

9. МВФ підтвердив стабільно невисокий прогноз для ВВП України на 2025 рік. Укрінформ. 14.10.2025. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4047271-mvf-pidtverdiv-stabilno-nevisokij-prognoz-dla-vvp-ukraini-na-2025-rik>

10. World Health Organization. *Global spending on health: Emerging from the pandemic*. – Geneva: WHO, 2024. – Режим доступу: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240104495>